

СУЧАСНІ АНГЛІЙСЬКІ ПРАВНИЧІ ТЕРМІНИ В ЕКОНОМІЧНОМУ ДИСКУРСІ: АНАЛІЗ ДЕРИВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Гумовська І. М. Сучасні англійські правничі терміни в економічному дискурсі: аналіз дериваційних процесів.

У статті проводиться структурно-словотворчий аналіз юридичних термінів, які функціонують в економічному дискурсі. У роботі звертається увага на механізми словотворення в системі юридичних термінів-іменників.

Ключові слова: юридичні терміни, дериваційні процеси, дериваційні моделі, морфемна структура, економічний дискурс.

Гумовская И. Н. Современные английские юридические термины в экономическом дискурсе: анализ деривационных процессов.

В статье проводится структурно-словообразовательный анализ юридических терминов, которые функционируют в экономическом дискурсе. В работе обращается внимание на механизмы словообразования в системе юридических терминов-существительных.

Ключевые слова: юридические термины, деривационные процессы, деривационные модели, морфемная структура, экономический дискурс.

Gumovska I. M. Modern English Legal Terms in Economic Discourse: Derivational Processes Analysis.

The article deals with derivational models analysis of legal terms which function in economic discourse. The work focuses on word formation mechanisms in the system of legal terms.

Key words: legal terms, derivational processes, derivational models, morphemic structure, economic discourse.

Термінологія є основним, але не єдиним прошарком лексики мови науки. Вона функціонує не ізольовано, а в поєднанні із загальноживаною лексикою, при цьому переважно в будь-якому спеціальному тексті можна семантично розмежувати звичайні слова від фахових. Основою для такого розмежування є відношення термінів та загальноживаних слів до різних

понять. Терміни завжди співвідносні зі спеціальними поняттями на відміну від загальноживаних слів, які співвідносяться з поняттями неспеціальними. Однак цей семантично нейтральний лексичний прошарок мови науки відрізняється від лексики загальнолітературної мови. Ця відмінність зумовлюється загальною особливістю мови науки. Її призначення полягає в тому, що вона слугує засобом наукової інформації, інтелектуальної комунікації, якій притаманна передусім строга логіка викладу, емоційно нейтральна позиція.

Загальним призначенням мови науки визначається й місце в ній термінів. Терміни в мові науки вживаються за своїм прямим призначенням (як номінанти спеціальних понять), тому вони вимагають строгості вживання. Однак це тільки семантичний бік термінів. Для виявлення всіх інших лінгвістичних особливостей термінології, зокрема юридичної термінології економічного дискурсу, необхідно охарактеризувати її з різних позицій – з генетичної (джерела формування), з лексико-граматичної (частини мови в термінології), лексико-семантичної, дериваційної. Кожна з цих характеристик вимагає врахування системи, до якої належить досліджувана термінологія. Загальним фоном для термінології є лексичний склад мови науки та словотворча підсистема мови науки.

У процесі дослідження підмов особливого значення набуває аналіз дериваційних процесів, шляхів збагачення відповідних термінологічних систем, адже виявлення закономірностей у способах творення термінів різних галузей наук безпосередньо пов'язане з справою упорядкування відповідних термінологічних систем, з їх нормалізацією та подальшим збагаченням.

Ми провели структурно-словотворчий аналіз системи сучасних англійських юридичних термінів, які функціонують в економічних текстах. Розглядаючи дериваційні особливості юридичних термінів, враховуємо те, що формування їх відбувалося в різний спосіб, зокрема:

- шляхом утворення похідних слів, скорочень, словосполучень;
- шляхом поповнення лексемами, що утворюються за допомогою словотворчих ресурсів англійської мови;
- шляхом морфологічної афіксації;
- шляхом запозичення та абсорбції дериватів з інших мов.

Нами враховано структурно-словотворчі особливості термінів першої, другої та третьої груп, зокрема такі:

1) англійські юридичні терміни реалізуються різними морфологічними категоріями (іменником, прикметником, дієсловом, прислівником);

2) термінотворчий потенціал містять морфеми, основи слів, словосполучення, фонеми;

3) загальну класифікацію юридичних термінів доцільно проводити, виходячи з їх морфолого-синтаксичної структури.

При цьому ми виділили два основні типи юридичних термінів: терміни-слова, терміни-словосполучення.

Спостереження над юридичною термінологією у структурі економічного дискурсу дають змогу виділити такі типи термінів відповідно до їхньої морфемної структури:

1) непохідні: *act, bail, bond, check, claim, crime, gift* та інші;

2) похідні: *arbitration, arraignment, attachment, grantor, grantee, defamation, discharge, robbery, voidable* та інші;

3) складні: *owner-occupier, trademark, landlord, leasehold* та інші.

Граматичним фондом термінології вважають іменники, прикметники, дієслова. Питання стосовно того, якими частинами мови може бути представлена термінологія, залишається дискусійним. Термінологію можна розглядати у двох різних сферах, ізолюючи їх одна від одної.

Згідно з поширеною точкою зору, усі різновиди спеціальних понять повинні бути представлені іменником. Одні дослідники вважають, що категорія іменника з його широкими семантичними можливостями може вичерпати основний склад термінологічних найменувань. Цієї позиції, зокрема, дотримується О. Ахманова [1, с. 11]. Вона вважає, що важливим є питання про те, до яких частин мови належать чи повинні належати терміни. Слід звернути увагу передусім на те, що в європейських мовах система іменників настільки розвинута, що основний склад термінологічного списку для цих мов повністю може бути вичерпаний іменниками. Інші дослідники вважають, що будь-яка розвинута термінологія передбачає високий ступінь абстракції. Термінологія є не сумою назв реальних речей та дій, а визначеною системою назв понять про речі та дії, тому в широкому розумінні слова єдиним лексико-граматичним засобом, що виражає поняття про предмети, якості, дії в термінології, є іменники [2, с. 89; 3–5].

Аналіз морфологічної структури юридичних термінів в економічному дискурсі показав, що в англійській юридичній термінології переважають іменники (нами зафіксовано 238 термінів-іменників). Передусім це пов'язано з їх номінативною функцією, функцією позначення тих чи тих предметів та явищ.

Значний інтерес становлять механізми словотворення в системі юридичних термінів-іменників, зокрема, ми простежили такі:

- 1) морфологічний;
- 2) конверсія або морфолого-синтаксичний;
- 3) синтаксико-морфологічний;
- 4) семантичний.

Морфологічний спосіб творення термінів полягає в поєднанні афіксів зі словотворчою основою. Спостереження над словотворчими особливостями юридичної термінологічної лексики дають змогу дійти висновку, що дериваційні процеси в термінологічній системі представлені переважно суфіксальними утвореннями. Юридичні терміни-іменники утворюються, як правило, за такими моделями (для їх умовного позначення скористаємося такими символами: V – дієслівна основа, N – іменник, A – прикметник). Статистичні дані представлено в процесі аналізу дериваційних моделей.

Модель 1: V + -er або V + -or (12 % юридичних термінів-іменників економічного дискурсу утворюються за цією моделлю):

administrate – administrator: *If the deceased died intestate, the appointee is labeled an administrator.*

bind – binder: *A binder is a written voucher of insurance.*

bear – bearer: *A check sent with the payee line blank is payable to bearer.*

Модель 2: V + -ee (6 % усіх термінів-іменників):

assign – assignee: *An assignee who does not know what rights he is getting or which risks he is assuming, may be reluctant to take an assignment of the contract.*

promise – promisee: *You are the person to whom the promise is made, or the promisee.*

oblige – obligee: *A person to whom performance of contractual promise is owed is called an obligee.*

Модель 3: V + -ment (6 % юридичних термінів-іменників економічного дискурсу):

assign – assignment: *Taking an assignment of a contract involves assuming certain risks;*

bail – bailment: *Only personal property can be the subject of bailments;*

consign – consignment: *A bailment of goods to a common carrier for shipment is known a consignment.*

У проаналізованій нами економічній літературі ми зафіксували групи однокореневих юридичних термінів-іменників, які позначають активного та пасивного агента певної економічної дії чи процесу, а також результат цієї дії чи процесу, який є проміжною ланкою між об'єктом та суб'єктом. Група «активний – пасивний агент дії» – це іменникові утворення від дієслівних основ за допомогою суфіксів *-or*, *-er* та *-ee* (як у моделях 1 та 2): *employer – employee, promisor – promisee, offeror – offeree, mortgagor – mortgagee* та інші, а проміжна ланка – це переважно суфіксальні деривати моделі 3: *bailment, employment, payment*.

Модель 4: V + -(t)ion / V + -ition / V + -ation (11 % юридичних термінів-іменників економічного дискурсу):

access – accession: *Ownership of personal property can also be acquired by accession;*

corporate – corporation: *Because the corporation is considered a separate artificial person, it is taxed on its earnings;*

reject – rejection: *The buyer must also give the seller notice of the rejection, preferably in writing.*

Модель 5: A + -(i)ty (2 % усіх іменників):

liable – liability: *Whenever a check, note, or other form of commercial paper is circulated, there are two different types of potential liability that may attach to parties through whose hands the instrument passes;*

proper – property: *A person is obliged not to trespass on another person's property;*

royal – royalty: *The patent holder was also awarded some \$97,000 in damages for lost royalty.*

Модель 6: V + -ance (2 % усіх термінів-іменників):

accept – acceptance: *Acceptance occurs when the buyer after a reasonable opportunity to inspect the goods, signifies to the seller that the goods are fine, performs an act of inconsistent with the seller's continued ownership, or simply fails to reject the goods;*

insure – insurance: *Insurance may be granted by the government or some other agency without charge or eligibility criteria;*

forbear – forbearance: *Refraining from doing something you have a legitimate right to do is termed forbearance.*

Модель 7: V + -(o)ry / V + -(e)ry / V + -(a)ry (3 % усіх термінів-іменників):

bribe – bribery: *Bribery goes beyond payoffs to public offices;*

benefice – beneficiary: *The trustee has a fiduciary duty to the beneficiary and cannot cause the beneficiary to acquire liability to third parties through the trust management;*

forge – forgery: *Whenever someone with an intent to defraud falsely makes or alters a written document so as to create or change a legal effect of that document, a forgery has taken place.*

Під час дослідження виявлено особливу продуктивність при утворенні юридичних термінів-іменників, які функціонують в економічних текстах, суфіксів *-er, -or, -ee, -ment, -tion, -ition, -ation* (моделі 1, 2, 3, 4 відповідно). При цьому термінологічні одиниці походять від дієслівних основ шляхом додавання названих вище суфіксів. Решта похідних термінів-іменників утворюються за допомогою таких суфіксів: *-ent (precedent), -cation (ratification), -cy (bankruptcy), -t (complaint), -ant (covenant), -ian (guardian), -ship (ownership)* та ін.

Префіксальний спосіб творення юридичних термінів англійської мови не є поширеним. Він сприяє модифікації основи, до якої приєднується префікс. Ми зафіксували такі продуктивні префікси (переважно романського походження): *as-*, що є варіантом *ad-*, утвореним у процесі асиміляції приголосного *d* на початку слова, і наслідком запозичення з різних мов (*assault*); префікс *co-* та його варіанти *con-* та *col-*, що позначають споріднене, спільне походження дії чи процесу (*co-borrower, coinsurance, comaker, contract, collateral*); *counter-*, що означає «зустрічний» (*counterclaim, counteroffer*); *dis-*, що має силу зворотної опозиції до значення сполучуваного слова (*dishonour*). Префіксальні іменникові утворення представлені такими моделями:

Модель 1: dis- + N:

honour – dishonour: *Dishonour may be by nonacceptance, when a bill of exchange is presented for acceptance and this is refused or cannot be obtained.*

Модель 2: co(n)- + N:

insurance – coinsurance: *Coinsurance is a contractual means by which the policyholder becomes self-insuring for a certain percentage of the protected property's worth;*

maker – comaker: *Ford Credit was the payee of the promissory note and Gomeranna and her mother, Anna Pyle, were its comakers.*

Модель 3: counter-+ N:

claim – counterclaim:

A claim that the defendant makes against the plaintiff based on the incident at hand is called a counterclaim.

offer – counteroffer: *Your response to my offer, which alters the terms of the offer and which the court would label a counteroffer, terminates my offer, just as the rejection did.*

Крім наведених вище моделей, ми зафіксували іменники, які утворюються за допомогою інших префіксів (*mono-, pre-, by-* та ін.): *monopoly, premises* (ці слова ввійшли в англійську мову з вказаними префіксами), *bylaw*.

Одним зі засобів творення сучасних англійських юридичних термінів є конверсія. Під конверсією ми розуміємо тип деривації, за якої засобом словотвору є власне парадигма слова. Цим шляхом деривації прийнято називати перехід слова з однієї частини мови в іншу. Так, дієслова утворюються від іменників і в деяких випадках від інших частин мови та, навпаки, іменники, як показують спостереження, можуть утворюватися від дієслів, і рідше – від інших частин мови: *adeem < to adeem; bribe < to bribe*.

Щодо складних слів, то вони утворюються синтаксико-морфологічним способом. У проаналізованих нами юридичних термінах ми виділили такий тип творення, як інтеграція двох іменників: N + N: *owner-occupier, time-charter, treaty-contract, copyright, landlord, trademark, leasehold, mortgage* (ми нарахували вісім композитів). Поєднання двох основ є активним засобом творення композитів. Виявлені нами складні слова є субординативними композитами, тобто складові частини їх структурно і семантично взаємозалежні (*trademark, landlord, copyright*); а також координативними складними словами, один з компонентів яких не має переваги над іншим, обидва компоненти і структурно, і семантично до деякої міри незалежні (*owner-occupier, time-charter, treaty-contract*). Прикладами вживання композитів є такі речення: *Should a copyright be*

infringed, the holder may sue for injunctive relief, damages, and lost profits. A leasehold interest is created when a landlord (lessor) grants a term to a tenant (lessee).

Спостереження над англійськими термінами-іменниками дають підставу стверджувати, що для цієї категорії слів характерними є морфологічне, морфолого-синтаксичне і синтаксико-морфологічне термінотворення. З інших способів словотворення інтерес становить семантичний, суть якого полягає в тому, що слово, наявне в мові, набуває цілком нового лексичного значення; при цьому первісне значення слова, як правило, зберігається. У юридичній лексиці майже не виявлено термінів, утворених на основі семантичного розширення існуючого в мові слова. Це пояснюється передусім тим, що правові поняття мають переважно більш давнє походження. Вони супроводять людське суспільство від найдавніших часів і як суспільна категорія живуть та розвиваються разом з ним.

Література

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – [2-е изд.]. – М. : Сов. энциклопедия, 1969. – 607 с.
2. Щеглова Н. А. К вопросу о грамматических средствах терминологизации русских глаголов в профессиональной речи XVII – XVIII веков / Н. А. Щеглова; Уч. зап. МГПИ им. В. И. Ленина. – М., 1968. – Т. 38. – Вып. 8. – С. 88–92.
3. Алтицева Л. Ю. Аналітична деривація як спосіб творення термінів / Л. Ю. Алтицева // Термінологічні читання. Тези. – К., 1991. – С. 86–89.
4. Апалат Г. П. Англійська юридична термінологія у текстах з економіки / Г. П. Апалат // Іноземна філологія. Український науковий збірник. – 1999. – Вип. 111. – С. 208–212.
5. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах : [учеб. пособие] / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М. : Высшая школа, 1987. – 103 с.
6. Adams A. Investment / A. Adams. – London, 1995. – 370 p.
7. Appleby R. Modern Business Administration / R. Appleby. – London, 1994. – 500 p.
8. Blanchard O. Macroeconomics / O. Blanchard. – Boston, 1997. – 653 p.
9. Cook J. Auditing / J. Cook, G. Winkle. – New York, 1988. – 632 p.
10. Dworkin T. Essentials of Business Law and the Regulatory Environment / T. Dworkin, A. Barnes, E. Richards. – Chicago, 1995. – 756 p.
11. Gleim I. CPA Review. Business Law / I. Gleim, J. Ray. – Gainesville, Florida, 1996. – 682 p.
12. Jarrow R. Finance Theory / R. Jarrow. – New Jersey, 1988. – 294 p.
13. Oakland J. Total Quality Management / J. Oakland. – Oxford, 1995. – 370 p.
14. Rayburn L. Principles of Cost Accounting / L. Rayburn. – Irwin, Inc., 1989. – 1464 p.

Стаття надійшла до редакції 29.11.2012 р.